

UTJECAJ GLOBALIZACIJE NA PRAVOSUDNI SISTEM U BIH

Pregledni članak

Azra Goran Ramić ,dr.sci. iur, email: a.goran@live.com

Notarski ured notar Goran Halid u Travniku

Prof.dr. Dragan Golijan

Internacionlani univerzitet Travnik

Sažetak: Savremeni rizici i izazovi bezbjednosnih prijetnji su povezane sa snažnim i veoma moćnim globalizacijskim procesima. Globalizacija utječe kako na pojedinca tako i na društvo, državu, narode i nacije, njihove ekonomije, politike, pravosuđe, kulture obrazovanje, sport, itd. U sebi nosi veoma izražene rizike kako na globalno, regionalno tako i lokalnom nivou. Rizici ekstremnih socijalnih nejednakosti, siromaštva nezaposlenosti, migracija, terorizma, korupcije, nasilja, državnih etničkih i religijskih polarizacija. Rizici ugrožavaju sve tako i našu državu i naš pravni sistem. Njihovo rješavanje zahtjeva angažovanje od samog pojedinca do cjelokupne državne strukture. Najveći izazov je uspostava konsenzusa političkog vodstva koje mora djelovati zajedno, a sve u interesu čitave države Bosne i Hercegovine. Jedna od najbitnijih komponenti koji mora biti usklađena sa normama Evropske unije je i pravosuđe. Pred našom državom je još uvijek jedan dug i zahtjevan put za ispunjenje svih uslova za ulazak u Evrosku uniju, koji ćemo nadam se uspjeti savladati i pod pritiskom izazova globalizacije.

Ključne riječi: pravosuđe, globalizacija, rizici, članstvo EU

THE IMPACT OF GLOBALIZATION ON THE JUDICIAL SYSTEM IN BIH

Abstract: Contemporary risks and challenges threats associated with strong and very powerful globalization processes. Globalization affects both the individuals and the society, the state, the people and the nation, its economy, politics, judiciary, culture, education sports, etc. It carries a risk of several security threats and challenges to global regional and local level. The biggest challenge is to establish a consensus of political leadership that has to act together, all in the interest of the entire state of Bosnia and Herzegovina. One of the most important components that have to be aligned with EU standards is also the judiciary. Our country still faces a long and demanding journey for fulfilling all the conditions for joining the European Union, which we hope to succeed in overcoming.

Keywords: judiciary, membership, EU

1. UVOD

Globalizacija je jedan od najpopularnijih tema današnjice, premda će malo ljudi reći što globalizacija zapravo znači, ovaj je fenomen postao stvarnost koja dotiče živote ljudi, uzrokujući teške debate oko toga koliko nam dobra ili zla donosi. Globalizacija nije samo fenomen ili prolazni trend, već je međunarodno uređenje, koje danas oblikuje unutarnju politiku međunarodne odnose gotovo svih zemalja.²⁰⁰ Uzroci su brzi razvoj nauke i tehnologije,

²⁰⁰ Jovančević, R.: Ekonomski učinci globalizaciji Evropska unija. Zagreb., 2005., str. 1

razvoj informacijskih tehnologija, multinacionalne kompanije, troškovi transporta i brzina, kraj Hladnog rata, globalni problemi (klima, migracije,...) i liberalizacija. A posljedice nesagledive nejednaki regionalni razvoj, društveni otpad, jaz između bogatih i siromašnih, uništavanje životne okoline, globalni ekološki problemi. Globalizacija garantira demokratsku kontrolu od strane građana, dopuštajući da na institucije vrše utjecaj i oni koji nemaju ekonomsku moć, te definira korištenje svjetskih prirodnih bogatstava vodeći računa o potrebama svih ljudi današnjice, a nadasve budućih generacija. Globalizacija kao i svaki drugi proces ima svoje pozitivne i negativne učinke na pojedince, poduzeća, države i nadnacionalne institucije.²⁰¹

Kakva država se najbolje uklapa u procese globalizacije i kakva država na najefikasniji način može odgovoriti izazovima globalizacije? Da li je to regulatorna država ili je to razvojna država?

Iako je svaka država po definiciji regulatorna i po logici stvari razvojna, nerazvijene države se moraju opredijeliti kakvom će konceptu dati prednost. Regulatorna država je prije svega orijentisana ka stvaranju zakonske i institucionalne regulative kojima se uređuje poslovni ambijent. Ovakva država je fokusirana na to da nadzire i obezbijedi poštovanje zakona i regulative koju je donijela. U teoriji bar, riječ je o neutralnoj, tehnokratskoj državi koja kroz mrežu regulatornih institucija i kroz jako i nezavisno sudstvo omogućava neometano funkcionisanje tržišta.

Kakav odgovor na izazove globalizacije može dati mala država kao Bosna i Hercegovina, zavisit će ne samo od njenog ljudskog potencijala i intelektualnog kapaciteta elite, već i od snage globalizacijskih procesa koji su van njihove kontrole. Ključ uspjeha male države je primarno vezan za kvalitet njene administracije i istrajnost u planiranju i sprovođenju nacionalne ekonomske politike. Bez jasne strategije razvoja i bez kvalitetne administracije, mala država je osuđena na propadanje.

Sve uspješne razvojne modele karakteriše kvalitetna administracija i snažan državni aparat. Kvalitetna i kompetentna administracija je osnova na kojoj počiva stabilnost države, bez obzira da li je riječ o demokratskoj ili autoritarnoj državi. Ona je istovremeno i najveći zaštitnik društvenog interesa.

2. UTJECAJ GLOBALIZACIJE NA PRAVNI SISTEM

Integrativni procesi u svim društvenim oblastima koji karakterišu proces globalizacije kao osnovni društveni fenomen savremenog svijeta, odražavaju se i na pravo. U tom smislu, globalizacija prava je integralni dio procesa globalizacije čiji planetarni karakter preoblikuje sve ono čega se dotakne. Globalizacija prava ustvari je usklađivanje prava u procesu globalizacije koje se vrši metodom preuzimanja pravnih pravila, rješenja i pravnih ustanova iz jednog ili više pravnih sistema i međunarodnog prava, u drugi pravni sistem. Preuzimanje prava koje se u pravnoj teoriji označava različitim pojmovima poznato je od najranije pravne historije i predstavlja najznačajniji način na koji se stvaralo i razvijalo pravo kroz historiju. Međutim, savremeno preuzimanje prava karakteriše upravo globalizacijski proces, što znači da se najznačajnije i najobimnije preuzimanje prava obavlja upravo u procesu usklađivanja prava na globalnom nivou. Globalizacija je veliki izazov kako za društvo, tako i za pravni sistem jedne države.

Bosna i Hercegovina je u ranoj fazi reforme javne uprave s ciljem unapređenja sveukupnog funkcionisanja javne uprave osiguravanjem profesionalne i depolitizovane državne službe i koordinisanim pristupom u kreiranju politika u cijeloj državi.

²⁰¹ Lazibat, T. i Kolaković, M.: Međunarodno poslovanje u uvjetima globalizacije: međunarodna razmjena i međunarodno tržište. Zagreb., 2004., str. 8

Osiguranje depolitizovane, zasnovane na zaslugama i profesionalne državne službe i dalje je veliki izazov. Kako bi unaprijedila upravu koja je usmjerena na korisnike, BiH treba da osigura usklađen pristup modernizaciji, pojednostavljenju i digitalizaciji usluga. Različiti nivoi vlasti su odlučili da ukinu vremenska ograničenja u upravnim postupcima i sporovima za vrijeme vanrednog stanja ili stanja nesreće, osim u hitnim slučajevima. Pružanje javnih usluga pravni i institucionalni okvir imaju značajne nedostatke.

Pojam pravosuđe u užem smislu podrazumijeva samo sudove i tužilaštva. U širem smislu, ovaj se pojam odnosi i na djelovanje drugih aktera: advokata, medijatora, pravobranilaštava, organa javne vlasti, sudskih vještaka i nevladinih organizacija, notara.²⁰² No, nosioci pravosudnih funkcija i vršioci sudske vlasti su samo sudije i tužioci. Kao ključni prioritet država treba da usvoji novi Zakon o sudovima Bosne i Hercegovine kako bi se postigla veća pravna sigurnost i poboljšalo funkcionisanje pravosuđa, posebno u borbi protiv teškog kriminala. Zakonom treba razjasniti stvarnu nadležnost sudova za posebno teška krivična djela, u skladu sa standardima utvrđenim Ugovorom o funkcionisanju Evropske unije. Ovim zakonom treba predvidjeti i poseban drugostepeni apelacioni sud kako bi se ojačala nezavisnost kod sudskog preispitivanja odluka Suda Bosne i Hercegovine. Brojni su nedostaci u pogledu nezavisnosti, odgovornosti i efikasnosti Visokog sudskog i tužilačkog vijeća (VSTV), čime je povjerenje javnosti u pravosuđe dodatno narušeno. Bosna i Hercegovina treba da usvoji novi Zakon o VSTV-u a u cilju jačanja nezavisnosti i odgovornosti VSTV-a kao garanta nezavisnosti pravosuđa. Ovaj zakon treba da bude usklađen sa evropskim standardima po pitanju sastava VSTV-a, izbora i disciplinske odgovornosti njegovih članova, te njime treba reformisati sistem imenovanja, napredovanja, ocjenjivanja rada, disciplinske odgovornosti, sukoba interesa i integriteta nosilaca pravosudnih funkcija i uvesti pravni lijek protiv svih konačnih odluka VSTV-a. Ova pitanja treba rješavati u svjetlu preporuka Evropske komisije i nalaza stručnjaka o pitanjima vladavine prava.

Korupcija je i dalje široko rasprostranjena i svi nivoi vlasti pokazuju znakove političke zarobljenosti, što direktno utiče na svakodnevni život građana. Nije postignut napredak u djelotvornom provođenju strategija i akcionih planova za borbu protiv korupcije. Neusklađenost zakonodavstva na nivou cijele države i slaba institucionalna saradnja i koordinacija i dalje koče borbu protiv korupcije. Krivičnopravna politika u cijeloj zemlji uglavnom je nedjelotvorna u borbi protiv korupcije. To je dijelom posljedica neadekvatnih kazni koje nemaju dovoljan preventivni efekat. Duboko rascjepkano zakonodavstvo i česti sukobi nadležnosti koji rezultiraju ustupanjem predmeta usporavaju postupke i smanjuju efikasnost. Nedostatak transparentnosti ozbiljno narušava borbu protiv korupcije. Propise o finansiranju političkih stranaka treba dodatno uskladiti s međunarodnim standardima

Bosna i Hercegovina se bori protiv organizovanog kriminala. Postoji nekoliko strategija u oblasti organizovanog kriminala, trgovine ljudima i integrisanog upravljanja granicom. Međutim, zakonski okvir u cijeloj zemlji nije usklađen. Postoje sistemski nedostaci u operativnoj saradnji policijskih agencija zbog neusklađenosti krivičnih zakona u zemlji, a što je dodatno pogoršano slabom institucionalnom saradnjom i veoma ograničenom razmjenom obavještajnih podataka. Kriminalne organizacije koje djeluju u zemlji zloupotrebljavaju nedostatke u zakonu i administraciji.

²⁰² Zakon o dopuni Zakona o sudovima u Federaciji Bosne i Hercegovine „Službene novine Federacije BiH“, broj 52/14 od 05.06.2014.g.

BiH ima nekoliko važećih strategija, i to za borbu protiv organizovanog kriminala i trgovine ljudima. Međutim, ne postoji koordinacija niti dosljednost u izradi i primjeni ovih strategija. Bosna i Hercegovina treba sistemski nadgledati i procjenjivati uticaj postojećih strategija prije nego usvoji nove. Potrebno je imati konkretne indikatore zasnovane na rezultatima. Zemlja treba da uradi novu i ozbiljnu procjenu prijetnje organizovanog kriminala

3. DRŽAVA I GLOBALIZACIJA

Štete koje male države trpe u procesima globalizacije velikim dijelom potiču upravo iz nekritičkog prihvatanja nametnutih ciljeva koja se ne mogu empirijski verifikovati.

Privatna svojina je efikasnija od državne i zato sve treba privatizovati.

U sistemu u kome je profit jedini cilj poslovanja kompanije, privatna svojina će uvijek biti efikasnija od bilo kog drugog svojinskog oblika. Ovo važi svuda gdje postoji jaka tržišna konkurencija, preduzetnička tradicija i gdje je formirana snažna upravljačka elita.

Ali, postoje djelatnosti u kojima profit nije i ne može biti jedini cilj poslovanja, kao i djelatnosti kod kojih nikada neće biti moguće stvoriti ambijent prave tržišne konkurencije. Gotovo cjelokupna infrastrukturna oblast (saobraćaj, proizvodnja struje, vodosnabdjevanje itd.), poljoprivreda, obrazovanje, pravosuđe, zdravstvo, kultura, mediji i sl., ne mogu funkcionisati (samo) na profitnim osnovama.

Za ove oblasti nije bitna samo ekonomska racionalnost u poslovanju, već i dugoročna sigurnost u snadbjevanju robama i uslugama, minimalni standardi kvaliteta, dostupnost, pravičnost i socijalna odgovornost u distribuciji roba i usluga.

Strani kapital je osnova na kojoj počiva razvoj malih država.

Svjetska iskustva pokazuju da se najbrže razvijaju države koje dominantno koriste sopstveni kapital za razvoj, bez obzira koliko on bio limitiran. Uprkos tome, i ovdje vladaju nove norme, one o razvoju koji će doneti strani investitori.

Problemi loše privredne strukture, velike socijalne razlike, ekonomsko zaostajanja siromašnih regiona, ne mogu se riješiti bez razvojne države. Regulatorna država nema instrumente kojima bi efikasno mogla da se nosi sa takvom vrstom problema.

Preduzeća nerazvijenih država su prepuštena nemilosti neuporedivo snažnijih i bolje podržanih inostranih investitora i bez pomoći države se ne mogu nositi sa takvom konkurencijom. Država koja misli zato mora identifikovati grane i domaća preduzeća koja imaju potencijal da rastu, da se razvijaju, da izvoze ili supstituišu uvoz. Ova preduzeća moraju biti i u funkciji regionalnog razvoja.

U prvim godinama rasta i razvoja, takvim preduzećima država mora pomoći, mora davati kontinuirane podsticaje mjerama poreske politike, jeftinim investicionim i eksportnim kreditima, strogo kontrolisanom politikom državnih nabavki. Država koja misli će naći načina da ovu pomoć realizuje, ne ulazeći u konflikt sa stranim centrima moći.

Razvojna iskustva govore i da se sa ovakvom vrstom pomoći mora prestati prije nego što ona postane kontraproduktivna, a to je trenutak u kome je preduzeće zrelo da se samo nosi sa stranom konkurencijom. Svejedno je da li su vlasnici kompanija ili resursa stranci, ili domaća lica.

U nerazvijenim državama postoji velika disproporcija između vrijednosti imovine koja se privatizuje i domaće štednje. U takvom ambijentu, prije ili kasnije, sve velika preduzeća će neminovno završiti u bogatim stranim rukama, pod uslovom da ih stranci žele.

4. ZAKLJUČAK

Neprijatelji razvoja nisu samo globalni ambijent i struktura moći. Razvoj se može dogoditi bez aktivne uloge države, bez planiranja, bez strategije, oslanjanjem na slobodno tržište i na inostrane izvore finansiranja. Da li je ekonomska politika za koju se zalažem i razvoj na takvim osnovama danas uopšte moguća, veliko je pitanje. Samo država koja misli može dati odgovor na to i takva pitanje, ili bar može pokušati da spasi što se spasiti može. Razvoj se ne događa sam od sebe, ne nastaje samo djelovanjem slobodnog tržišta – razvoj se planira, podstiče i njim se aktivno upravlja. Regulatorna država ne može prethoditi razvoju, niti može biti samostalni generator razvoja. Sve razvijene države su u svojoj evoluciji, u prvom koraku bile razvojne, a tek potom, ili u najboljem slučaju paralelno sa tim, postajale su regulatorne države.

Naša država Bosna i Hercegovina kao mala država ima pred sobom zahtjevan put suočavanja sa globalizacijom kao i sve druge države kao i neophodnim reformama u svim oblastima i na svim nivoima.

Literatura

- [1] Berberović Lj., Globalizacija ili diktiranje budućnosti, Sarajevo, 1996,
- [2] Bjelica Mr Irina (2007): Evropska unija i globalizacija, Međunarodna politika, Institut za međunarodnu politiku i privredu, br.1125-1126, Beograd, januar-jun 2007
- [3] Jovančević, R.: Ekonomski učinci globalizacije i Evropska unija. Zagreb., 2005.,
- [4] Lazibat, T. i Kolaković, M.: Međunarodno poslovanje u uvjetima globalizacije: međunarodna razmjena i međunarodno tržište. Zagreb., 2004.
- [5] Mlinar, Z. (1990.): Globalizacija, deterritorizacija i kulturni identitet, Kulturni radnik, 43, 3, 5-29.
- [6] Rodin, D. (1999.): Globalizam: nastavak moderne ili nova paradigma?, Politička misao, 36, 1, 83-100,
- [7] Seleši I, M. (1997.): Transnacionalne kompanije kao nositelji globalizacije, Geografski horizont 43, 1, 25-35.
- [8] STANIČIĆ, M. (2000.): Globalno gospodarstvo i globalizacija, Ekonomski pregled, 51, 9-10, 918-927,
- [9] Zakon o dopuni Zakona o sudovima u Federaciji Bosne i Hercegovine „Službene novine Federacije BiH“, broj 52/14 od 05.06.2014.g.